

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/96/96-100>

**Famil Mədətov**  
Bakı, Azərbaycan  
[familmadatov11@gmail.com](mailto:familmadatov11@gmail.com)

## FUAD KÖPRÜLÜNÜN ELMİ İRSİNDƏ “KİTABİ-DƏDƏ QORQUD” DASTANININ YERİ

### Xülasə

Oğuz türklərinin ortaq abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı eyni zamanda bəşər mədəniyyətinin də zəngin mənəvi xəzinəsidir. Abidənin öyrənilməsi həm yerli, həm də dünya alimlərinin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Bununla bağlı çoxsaylı elmi tədqiqatlar aparılmış və sovet rejiminin süqutu nəticəsində bir sıra türk xalqlarının öz istiqlaliyyətlərinə nail olmasından sonra bu, daha geniş vüsət almışdır. Məlumdur ki, sovet ideologiyası zaman-zaman türk xalqlarının tarixi keçmişini əks etdirən, milli dəyərlərin və genetik yaddaşın daşıyıcısı olan folklorun bir sıra nümunələrini, o cümlədən də “Kitabi-Dədə Qorqud”u yasaq etmiş və bununla da əsrlərdən gələn mənəvi bağları süni şəkildə qırmağa çalışmışdır. Bütün maneələrə baxmayaraq, bu dastan sovet imperiyasının təsir dairəsində olan Azərbaycanda da nəşr olunmuş, haqqında çoxsaylı tədqiqatlar aparılmışdır.

Dastanla bağlı F.Köprülünün araşdırmaları özünün elmi-nəzəri sanbalı, tarixi-mədəni dəyəri ilə seçilir. Bir tədqiqatçı kimi F.Köprülü “Kitabi-Dədə Qorqud”un ideya-bədii cəhətdən mükəmməl sənət örnəyi kimi türk xalqlarının düşüncəsində mühüm rol oynadığını ayrı-ayrı yazılarında da döənə-döənə vurğulamışdır. O, “*Türk ədəbiyyatının mənşəyi*”, “*Ozan*” adlı məqalələrində, “*Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*” adlı kitabında epos yaradıcılığı ilə bağlı qiymətli fikirlər irəli sürmüşdür.

**Açar sözlər:** F.Köprülü, “Kitabi-Dədə Qorqud”, dastan, ənənə, ozan, qopuz

**Famil Madatov**  
Baku, Azerbaijan  
[familmadatov11@gmail.com](mailto:familmadatov11@gmail.com)

## The place of the epic “The Book of Dada Gorgud” in the scientific heritage of Fuad Koprulu

### Abstract

“The Book of Dada Gorgud” epic, which is a common monument of the Oghuz Turks, is also a rich spiritual treasure of human culture. The study of the monument has always been the center of attention of both local and world scientists. Numerous scientific studies have been conducted in this regard, and after the fall of the Soviet regime, a number of Turkic nations achieved their independence, and it became more widespread. It is known that the Soviet ideology from time to time banned a number of examples of folklore, which reflect the historical past of the Turkish people, are carriers of national values and genetic memory, including “The book of Dada Gorgud”, and thereby tried to artificially break the spiritual ties that have come from centuries. Despite all the obstacles, this saga was published in Azerbaijan, which was under the influence of the Soviet empire, and numerous studies were conducted about it. F.Koprulu's research on the epic stands out for its scientific-theoretical and historical-cultural value. As a researcher, F.Koprulu has repeatedly emphasized in his separate writings that “The Book of Dada Gorgud” plays an important role in the thinking of the Turkish people as an ideal and artistic example of art. In his articles “The Origin of Turkish Literature”, “Ozan”, and his book “The First Sufis in Turkish Literature”, he put forward valuable ideas about epic creation.

**Keywords:** F.Koprulu, “The Book of Dada Gorgud”, epic, ozan, gopuz

## Giriş

**Məsələnin qoyuluşu.** “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı görkəmli alim Fuad Köprülünün elmi irsində xüsusi yer tutur. Alimin dastanla bağlı tədqiqatları onun ideya-məzmun xüsusiyyətlərini öyrənmək baxımından olduqca dəyərlidir.

**İşin məqsədi.** F.Köprülünün elmi irsində “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının yerini müəyyən etmək, alimin dastanla bağlı apardığı araşdırmalara nəzər yetirmək.

Məlumdur ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” eposunun tədqiq tarixi alman şərqşünası Fridrix Ditsin adı ilə bağlıdır. İstanbulda səfir kimi fəaliyyət göstərmiş F.Dits 1815-ci ildə Drezden kitabxanasından XV əsrdə yazıya köçürülmüş əlyazmanı aşkara çıxarmaqla bu sahədə ilk addımı atmış olur. Abidəni elmi dövriyyəyə gətirən alman tədqiqatçı onun ilk araşdırıcısı kimi qorqudşünaslıq tarixinə öz adını yazdırmışdır. Belə ki, o, dastanın “Basatın Təpəgözü öldürdüyü boy”unu almancaya tərcümə etmiş və əlyazması ilə birlikdə nəşr etdirmişdir (Zhirmunskiy, 1974: 519). Daha sonralar yenə alman şərqşünası T.Neldeke eposu bütün boyları ilə birlikdə almancaya çevirməyə çalışsa da, böyük zəhmət tələb edən bu işin öhdəsindən gələ bilməmiş, tərcümə işini yarımçıq halda 1892-ci ildə V.V.Bartolda həvalə etmişdir. V.V.Bartold 1894-1904-cü illərdə dastanın I, II, III və IV boylarını rus dilinə çevirmişdir (Bartold, 1968). Bundan başqa Texas Universitetində dastan F.Sumer, A.E.Uysal, W.S.Walker tərəfindən ingilis dilində də nəşr olunmuşdur ki, bu da dünyada türk xalqlarının milli mədəniyyətini öyrənməyin mümkünlüyü baxımından mühüm əhəmiyyətə malik bir hadisə kimi dəyərləndirilməlidir (The book of Dede Korkut. A turkish epic 1992).

Dastanla bağlı F.Köprülünün araşdırmaları özünün elmi-nəzəri sanbalı, tarixi-mədəni dəyəri ilə seçilir. O, “*Türk ədəbiyyatının mənşəyi*” (Köprülüzadə, 1925: 5-78), “*Ozan*” (Köprülüzadə, 1934: 273-292) adlı məqalələrində, “*Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*” (Köprülü, 2013) adlı kitabında epos yaradıcılığı ilə bağlı qiymətli fikirlər irəli sürmüşdür.

F.Köprülünün “Kitabi-Dədə Qorqud”la bağlı tədqiqatlarının Azərbaycan folklorşünaslığı üçün aktuallığını artıran cəhətlər sırasında həm də dastanın tarixi Azərbaycan torpaqları ilə bağlılığının inandırıcı faktlarla göstərilməsindədir. O, istər eposla bağlı məxsusi olaraq yazdığı məqalələrində, istərsə də digər əsərlərində, yeri gəldikcə, bu konseptini əsaslı şəkildə sübut etməyə çalışmışdır. F.Köprülü əldə olunmuş nüsxələr əsasında dastanda cərəyan edən hadisələrin Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu imperiyalarında olduğunu qəbul edir və buna müvafiq olaraq buradakı rəvayətlərin oğuzların Bayandır boyu ilə əlaqəsinin məlum olduğunu göstərir. O, “Altun küpəli oğuz bəyləri”nin Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu ordularında bulunması ilə fikrini bir daha təsdiq etmiş olur.

Bir tədqiqatçı kimi F.Köprülü “Kitabi-Dədə Qorqud”un ideya-bədii cəhətdən mükəmməl sənət örnəyi kimi türk xalqlarının düşüncəsində mühüm rol oynadığını ayrı-ayrı yazılarında da döənə-döənə vurğulamışdır. O, “*Türk ədəbiyyatında ilk mütəsəvvıflar*” kitabında yeri gəldikcə bu haqda mülahizələr irəli sürmüşdür. Tədqiqatçı əski türk tarixini bədii boyalarla əks etdirən bütün əsərlər içərisində “Kitabi-Dədə Qorqud”un xüsusi yerini göstərərək yazır: “*O dövrə aid bütün xalq nümunələri, yaxud dini-əxlaqi mövzulu hekayətlər, Battal Qazi kimi qəhrəmanlıq mənqibələri (rəvayətləri), “Dədə Qorqud” boylarının yanında çox təsirsiz və sönük qalırdı. Bir cümlə ilə ifadə etsək, alpları dövrü Anadolusunun bütün zövq və əxlaq xüsusiyyətlərini ən çox nəzərə cərpacaq şəkildə bu əsərdə olduğunu söyləyə bilərik*” (Köprülü, 2013: 356).

Göründüyü kimi, F.Köprülü “Kitabi-Dədə Qorqud”un möhtəşəmliyini, bədii cəhətdən mükəmməlliyini daha əyani göstərmək üçün onu digər məşhur əsərlərlə müqayisə edir və üstünlüyü birinciyyə verir. O, hətta bu ölməz dastanı türk ədəbiyyatı ilə müqayisə edərkən göstərirdi ki, tərəzinin bir gözünə “Kitabi-Dədə Qorqud”u, digər gözünə bütün türk ədəbiyyatını qoysan, “Kitabi-Dədə Qorqud” tərəfi ağır gələr.

Tədqiqatçının “*Azərbaycan yurd bilgisi*” məcmuəsində nəşr olunan silsilə məqalələri də xüsusi elmi dəyərə malikdir. Əhməd Cəfəroğlunun redaktorluğu ilə çap olunan bu dərgidə Azərbaycan mühacir ziyalıları milli folklorumuzun tədqiqinə həsr olunmuş məqalələri ilə çıxış edirdilər. Jurnalın Türkiyə təmsilçisi olan F.Köprülü də dastanda cərəyan edən hadisələri və tarixi həqiqətləri əks etdirən məqamlara toxunur. O, “*Dədə Qorqud kitabına aid qeydlər*” adlı ümumi başlığı ilə “*Altun küpəli oğuz bəyləri*”, “*Başə dönmək, aynalmaq*” və “*Ozan*” kimi məqalələrində dastan mətninə

əsaslanmaqla qədim inancları, adət-ənənələri və türk toplumunun zəngin tarixi keçmişini tədqiq edir. Məqalələrin Azərbaycan folklorşünaslığı üçün aktuallığını artıran cəhətlərdən biri də burada Azərbaycanla bağlı tarixi həqiqətlərə daha çox yer verilməsidir (Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat, 1932: 84-91).

Silsiləyə daxil olan ilk məqalə *“Altun küpəli oğuz bəyləri”* adlanır. Bu ifadəyə F.Köprülü eposun İstanbul nəşrində rast gəlmişdir. Elə həmin bu ad tədqiqatçının diqqətini xüsusilə cəlb etmiş, əski zamandan üzü bəri oğuz bəylərinin altun küpə taxmalarının tarixi mənbələrdə necə əks olunması məsələlərinə münasibət bildirmişdir. Türklərin sırğa taxmaq adəti ilə bağlı suallara cavab tapmaq üçün F.Köprülü tarixi qeydlərə, tədqiqatçıların bu istiqamətdə yazdığı araşdırmalara nəzər yetirir. O, islamın qəbul edildiyi dövrə aid əcəm mənbələrində əsarət və köləlik mənasında məcazi bir şəkildə işlənən bu sözün E.M.Quatremer tərəfindən araşdırıldığını tədqiqat obyektinə çevirir. E.M.Quatremer Məğrizi tərcüməsindəki qeydlərdən birində *“Vassaf”*, *“Camiüt-Təvarix”*, *“Mətləüs-Sadəyn”*, *“Dövləşah təzkirəsi”*, *“Həbibüs-Siyər”*, *“Əkbənamə”* kimi tarixi mənbələrə, N.Gəncəvinin *“İskəndərnamə”*, S.Şirazinin *“Bustan”* və *“Gülüstən”* kimi bədii əsərlərə nəzər yetirmiş, buradan çıxış edərək əski iranlılarda qulağa sırğa taxmaq adətinin əsarət və köləlik əlaməti olduğunu göstərmişdir. Digər tədqiqatçı Kazimirski də bu sözü əsarət və köləlik mənasında izah etmişdir. Lakin F.Köprülü E.M.Quatremerin gətirdiyi nümunələrdə *“qulağa küpə taxmaq”* adətini yalnız məcazi mənada işlətməsini, bu xüsusda heç bir məlumat verməməsini göstərmiş, bununla onun bu məsələnin tarixi aspektini nəzərdən qaçırmış olduğunu ortaya qoymuşdur. F.Köprülü tarixi mənbələr əsasında İranda qulağa sırğa taxmaq adətinin mövcud olduğunu göstərir. Belə ki, tədqiqatçı Səalibidə Siyavuşun küpələrindən bəhs olunmasını, İbn-əl Bəlhi Keyaniyan zamanında dövlətin pul ilə alınmış kölələrinin qulaqlarına küpə taxmalarını göstərməklə bu ənənənin İranda Əhəmənilər zamanından başlayaraq mövcud olmasını bir daha təsdiq etmiş olur. Bütün bu qeydlərdən sonra F.Köprülü qulağa sırğa taxmaq adətinin türklərdə mövcud olmasını əldə etdiyi tarixi mənbələrlə göstərir. O, Çin qaynaqlarına əsasən qırğızlarda qulağa sırğa taxmaq adətinin mövcud olması qeyd edir, bu adətin mənşəyi, mahiyyəti və digər türk xalqlarında müşahidə olub-olunmadığı barədə dəqiq məlumatların olmadığına da diqqəti yönəldir. Bir sıra mənbələri ciddi tədqiq etmiş F.Köprülü qulağa sırğa taxmaq adətinin lap əski zamanlardan türklərlə bağlı olmasını və onun heç bir İran təsiri olmadan qədim zamanlardan bəri bu toplumda mövcudluğunu elmi faktlarla sübuta yetirmişdir. Bununla bərabər o, bu mühüm elmi əsərini mövzu ilə bağlı yazılmış ilkin tədqiqatlardan sayaraq sonrakı araşdırmalar üçün müəyyən mənada yardımçı missiyası daşıdığını da vurğulamağı vacib saymışdır (Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat, 1931: 84-91).

Alim məqalənin yekununda qulağa sırğa taxmaq adətinin tədqiqini yalnız türklərlə məhdudlaşdırmır, onun digər xalqlarda da mövcud olması ehtimalının tarixi-etnoqrafik mənbələrin köməyi ilə müəyyən olunmasını vacib sayır və yalnız bundan sonra bu ənənənin daha təfərrüatlı qavranılacağına mümkünliyünü göstərir. Dildə işləklilik qazanmış və böyük mənə yükü daşıyan elə sözlər, söz birləşmələri var ki, onlar keçmiş haqqında təsəvvür yaratmaq üçün bir meyar, açar rolunu oynayır. F.Köprülü də dil faktları əsasında türk xalqlarının əski inanc, adət-ənənə və bir sıra ictimai-bədii yaşantılarının müəyyən edilməsinin mümkünliyünü öz tədqiqatlarında gerçəkləşdirmişdir. Bu gün də dilimizdə işlənən *“qulağa sırğa eləmək”* idiomu ilə əski qırğızlarda təsadüf olunan qulağa sırğa taxmaq adəti bu iki türk xalqlarını həm də məişət ənənəsi baxımından yaxınlaşdırır.

*“Kitabi-Qədə Qorqud”* dastanının IV boyu olan *“Qazan bəyin oğlu Uruz bəyin dustaq olduğu boy”*unda Uruzu düşməndən azad etməyə gedən, bu yolda Qazana dəstək olanlardan biri də *“...qulağı altun küpəli, Qalın Oğuz bəglərini bir-bir atdan yıqan Qazılıq Qoca oğlu bəg Yeynəkdir”* ki, o da bu əski ənənənin daşıyıcısı kimi diqqəti cəlb edir (*“Kitabi-Qədə Qorqud”*, 2004: 93).

F.Köprülünün bu məqaləsi elmi əhəmiyyətinə, qaldırılan problemlərin ümumtürk səciyyəsi daşımasına, mədəni əlaqələrin dil faktları əsasında öyrənilməsinə görə elmi-nəzəri dəyər kəsb edir.

Tədqiqatçının *“Azərbaycan yurd bilgisi”* jurnalında nəşr olunmuş silsilə məqalələrindən ikincisi *“Dədə Qorud Kitabına aid qeydlər: başa dönmək, aynalmaq”* (*“Dede Korqud kitabına aid notlar: başa dönmək, aynalmak”*) adlanır. Tədqiqatçı bu məqaləsində də bundan əvvəlki yazısında olduğu

kimi, dil faktı əsasında dastanda islamiyyətdən əvvəlki zamanlardakı türk adətlərinin mövcudluğunu əsaslandırır. F.Köprülü qeyd edir ki, dastanın ikinci boyu olan “Salur Qazan evi yağmalandığı boyu”nda Qazan xan gürcüləri məğlub edərək oğlu Uruzu xilas edir, daha sonra qırx qul və qırx kəniz azad edir (“Kitabi-Qədə Qorqud”, 2004: 51).

Dördüncü boyda da yenə düşməyə qələbə çalan Salur oğlu Uruzu xilas etdikdən sonra qırx qul və qırx kəniz azad edir (“Kitabi-Qədə Qorqud”, 2004: 93-94).

Dastandakı bu qeydlərdən çıxış edən F.Köprülü göstərir ki, XIV əsrdə Şərqi Anadolu və Azərbaycanın müsəlman əhalisi arasında qul və kəniz azad edilərkən onlar kimə görə azad edilirdisə, elə onun da başına döndərilirdi. Bu gün bir sıra adətlərin kökündə əski ənənələrin olduğunu tədqiq edən F.Köprülü bunu qədim və müasir mədəniyyətlər arasındakı irs-varislik əlaqəsinin nəticəsi olduğunu qəbul edir: *“Anadolu və Rumeli türkləri arasında bugün belə mövcud olan bir adətlə “Dədə Qorqud kitabı”ndakı bu qeydləri asanlıqla müqayisə edə bilərik; hər hansı bir səbəblə bir sədəqə veriləcəyi zaman onu namına sədəqə verilən şəxsin başı ətrafında üç dəfə çevirmək ortaq bir adətdir”* (Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat, 1932: 84).

F.Köprülü bu tədqiqatında müqayisəli-tarixi metoddan, yəni dastandakı “başə dönmək”, “başına çevirmək” adəti ilə onun eynisi olan və daha çox Azərbaycan türkləri arasında işlənən “başə dönmək, başına dolanmaq” ifadəsini müqayisə müstəvisinə çıxarır, semantik cəhətdən onların eyni məzmun ifadə etdiyini nümunələr əsasında bizə göstərir.

Qeyd edək ki, *“Böyük türk lüğəti”ndə* başına dönmək ifadəsini kiminsə qayğısını çəkmək şəklində göstərilmişdir (Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat, 1932: 84). Lakin F.Köprülü həmin fikirlərin elmi cəhətdən səhv olduğunu məntiqi cəhətdən əsaslandırmışdır. O, əslində bu sözün qurban olmaq mənasını ifadə etdiyini Azərbaycan şairləri olan Əfşarlı Kazım, Mövlana Sahifinin şeirlərindən nümunələr gətirməklə əyani şəkildə bir daha təsdiqləmiş olur.

F.Köprülünün “Azərbaycan yurd bilgisi” dərgisində “Kitabi-Dədə Qorqud”la bağlı silsilə məqalələrindən üçüncüsü *“Ozan”* adlanır. Bu tədqiqat ilə eyni məzmunə malik olan və bəzi düzəlişlərlə ondan daha müfəssəl xarakterə malik “Ozan” adlı digər məqaləni F.Köprülü bundan iki il sonra 1934-cü ildə nəşr etdirmişdir ki, biz də öz tədqiqatımızı da məhz bu araşdırma üzərində aparacağıq.

F.Köprülü “ozan”ın istənilən səviyyədə tədqiq edilmədiyi, hətta oxunuşunun belə şübhəli qaldığı bir vaxtda oğuzların “xalq şair-musiqişünası” mənasında işlətdikləri bu kəlmənin etimologiyası ilə bağlı alimlərin fərqli fikirlərini qələmə alır. O, göstərir ki, Çağatay lüğətindən “ozan” sözünü götürən Pavet de Kourtell və V.V.Radlov onun “uzan”, V.V.Bartold isə “ozan” şəklində olduğunu qəbul edir. Daha sonra tədqiqatçı “Qamusı-türki” müəllifi ilə T.Kovalskinin də “uzan” oxunuşunu qəbul etdiyini, bundan fərqli olaraq, A.N.Samoyloviçin göstərilən fikirlərin heç birini düzgün saymadığını vurğulayır (Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat, 1932: 88). Bundan başqa, E.M.Quatremer “Məmlüklər tarixi”ndə ozanlar haqqında qiymətli fikirlər irəli sürmüşdür ki, onun bu tədqiqatı heç bir türkloqun diqqətini çəkməsə də, həmin mənbədən ilk dəfə F.Köprülünün “XVI əsrin sonuna qədər türk saz şairləri” kitabında istifadə etməsi mühüm elmi addım idi. F.Köprülü E.M.Quatremerin adı çəkilən əsərindən R.Doizinin bəhs etməsini nəzərə alaraq, heç olmasa bu alimin əsəri vasitəsilə həmin mənbələrlə tədqiqatçıların tanış ola bilmə şansının olmasına nəzər-diqqəti cəlb edir. Bütün bunlara baxmayaraq, göstərilən mənbələrin araşdırma obyektindən kənarda qalması problemi bugün də davam etməkdədir. Q.Şəhriyarın araşdırmalarına istinadən deyə bilərik ki, ozan-aşıq sənətinin öyrənilməsi üçün mühüm qaynaqlardan olan həmin əsərlər hələ də öz tədqiqatçısını gözləməkdədir (Şəhriyar, 2015: 77).

F.Köprülü E.M.Quatremerin araşdırmasının elmi dəyərini qəbul etməklə bərabər, onun “ozan”ın mənşəyi ilə bağlı bəzi nöqsanlarını da düzəldir. O, E.M.Quatremerin “ozan”ı davul və nağara kimi telsiz musiqi alətinin adı zənn etməsinin səbəbini onun bu sözün türk mənşəli olduğunu bilmədiyindən qaynaqlanmış olması ilə əlaqələndirir.

“Ozan” istilahının qaynaqlara əsasən XIV əsrə gedib çıxdığını göstərən F.Köprülü bununla həmin sözün başlanğıcının XIV əsrlə məhdudlaşmayıb daha əski dövrlərə də gedib çıxma biləcəyinə şübhə etmirdi. E.M.Quatremer Səlcuq imperiyasına tabe olan Misir-Türk məmlüklərində ozanların

olmasını, onların əski oğuz dastanlarını, “Kitabi-Dədə Qorqud” hekayələrini telli sazları ilə (F.Köprülü bu musiqi alətinin qopuz olması ehtimalını irəli sürür – F.M) tərənnüm etmələrini yazmışdır.

F.Köprülünün qopuz haqqında mülahizələri də folklorşünaslıqda xüsusi elmi çəkiyə malik olması ilə diqqəti cəlb edir. O, müxtəlif mənbələr əsasında qopuzun türk xalqlarının qədim musiqi aləti olmasını göstərmişdir. O, C.Huarta istinadən qopuzun əski uyğur mətnlərində təsadüf edildiyini göstərmiş, M.Kaşqarının “Divani lüğət-it türk” əsərində də qopuz sözünün kobzamaq, kobzatmaq, kobzaşmaq, kobzalmaq şəkillərində olduğuna diqqəti cəlb etmişdir. Qeyd edək ki, Ukrayna və Polşa xalqlarının musiqi sənətkarlarına verdikləri “kobzar” adı türklərdə olan “qopuzçu”nun təsiri ilə yaranmışdır (Qasımlı, 2011: 54). F.Köprülü geniş elmi təsəvvür yaratmaq üçün Altay türklərində baxşılardan əsrlərdən bəri istifadə etdiyi musiqi aləti haqqında V.V.Radlovun araşdırmasını nəzərdən keçirərək yazırdı: “Baxşı, şamanların davulu yerinə bir növü kaman, daha doğrusu baso violonçeldən istifadə edirdilər ki, təqribən üç, üç yarım qədəm yüksəkliyində olan bu alətə qopuz deyirdilər” (Koprulu, 1989: 103).

### Nəticə

Nəticə olaraq onu deyə bilərik ki, türklərin zəngin epos ənənələrinin tarixən mövcud olduğuna şübhə etməyən F.Köprülü bu yaradıcılıq nümunələrinin əsasən şifahi formada olduğu üçün unudulub getməsi fonunda əski həyatı təbii və səmimi duyğularla əks etdirən “Kitabi-Dədə Qorqud”un nə qədər böyük mədəni-estetik sənət örnəyi olduğunu öz tədqiqatlarında bir daha ortaya qoymuşdur.

**İşin elmi yeniliyi.** F.Köprülünün “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı ilə bağlı araşdırmaları tədqiqata cəlb olunmuşdur.

**İşin tətbiqi əhəmiyyəti.** Məqalə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının türk xalqlarının zəngin ədəbi abidəsi kimi araşdırılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

### Ədəbiyyat

1. Zhirmunskiy, V.M. (1974). Tyurkskiy geroicheskiy epos (izbr.) Leningrad: Nauka, 725 s.
2. Sumer, F., Uysal, A.E., Walkner, W.S. (1992). The book of Dede Korkut. A turkish epic. London: University of Texas Press, 212 p.
3. Köprülüzadə, F.M. (1915). Türk ədəbiyyatının mənşəyi. Milli təşkilatlar jurnalı. № 4, 78 s.
4. Köprülüzadə, F.M. (1934). Bardlar, türk dili və ədəbiyyatı üzrə tədqiqatlar, s.273-292.
5. Köprülü, F. (2013). Türk ədəbiyyatında ilk sufilər. İstanbul: Alfa, 556 s.
6. Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat. (1932). İstanbul. URL: <https://tdkturkdunyasi.gov.tr/tam-metin-pdf/163/tur>
7. Samət, Ə. Nəşrə hazırlayanı və redaktoru Hacıyev, T. (2004). “Kitabi-Qədə Qorqud”. Bakı: Öndər nəşriyyatı, 376 s.
8. Köprülüzadə, M.F., Validi, A.Z., Hacızadə, M., Ağaoğlu, M. (1932). Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat. Əbdürqədər bəyin iştirakı ilə. İstanbul: Burhanəddin mətbəəsi, № 1, 456 s.
9. Azərbaycan yataqxanası haqqında məlumat. (1931). İstanbul. URL: <https://tdkturkdunyasi.gov.tr/tam-metin-pdf/163/tur>
10. Şəhriyar, Q., Köprülüzadə, M.F. (2015). Onun “Dədə Qorqud kitabı”na aid qeydlər” əsəri, Bakı: Elm və təhsil, 164 s.
11. Qasımlı, M. (2011). Ozan-aşıq sənəti. Bakı: Uğur nəşriyyatı, 304 s.
12. Koprulu, F. (1989). Literary studies: İstanbul: Otuken, № 1, 470 p.

Göndərilib: 29.07.2023

Qəbul edilib: 03.10.2023